

2. Samarbeid mellom forskere og medforskere – erfaringer fra et prosjekt om brukermedvirkning i velferdstjenestene

OLE PETTER ASKHEIM

SAMMENDRAG I dette kapitlet formidles erfaringer fra samarbeid mellom forskere og medforskere i forskningsprosjektet «Brukermedvirkning – fra politikk til praksis». Målsettingen med prosjektet var å undersøke hvordan målet om brukermedvirkning i velferdstjenestene er søkt realisert overfor tre brukergrupper: eldre, funksjonshemmede og personer med psykiske lidelser. Som en viktig del av samarbeidet ble det rekruttert medforskere med erfaring som tjenestebrukere som skulle ha en aktiv rolle i prosjektet. Samarbeidserfaringene beskrives i hovedsak som gode og positive både fra forskerne og medforskerne. Medforskerne har opplevd seg anerkjente, respekterte og å ha blitt tatt på alvor. Både forskerne og medforskerne mener medforskernes deltakelse har hatt positiv betydning for hva som kom ut av undersøkelsene. Medforskernes rolle og bidrag varierte likevel i ulike deler av forskningsprosessen. Erfaringene fra prosjektet synliggjør betydningen av å avsette tid til å tydeliggjøre prosjektets mål, avklaringer av roller og forventninger til deltakerne.

NØKKEWORD: brukermedvirkning | samarbeidserfaringer | medforskere | roller | forventninger

ABSTRACT The chapter accounts for experiences from the cooperation between researchers and co-researchers with experiences as service users in the project «User participation – from policy to practice. The goal of the project was to investigate how official goals of user participation in the welfare services were implemented for three user groups: Elderly people, disabled people and persons with mental health problems. An important part of the project was to recruit co-researchers with experiences as service users to take an active part in the project. The experiences from the cooperation are described as mainly good and positive from both the researchers and the co-researchers. The

co-researchers have experienced recognition, respect and being taken seriously. Both the researchers and the co-researchers think the participation of the co-researchers had a positive influence on the results from the project. However, the role and contribution from the co-researchers varied in the different parts of the research process. The experiences from the project clarify the importance of having time to clarify the goal of the project and the roles and expectations of the participants.

KEYWORDS: user participation | experiences of cooperation | co-researchers | roles | expectations

INNLEDNING

I dette kapitlet formidles erfaringer fra samarbeid mellom forskere og medforskere med utgangspunkt i forskningsprosjektet «Brukermedvirkning – fra politikk til praksis». Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Høgskolen i Innlandet (tidligere Høgskolen i Lillehammer) og Sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen med prosjektlederansvaret lagt til Lillehammer, finansiert med midler fra Norges forskningsråds program for helse- og omsorgstjenester. Prosjektet startet opp høsten 2014 og avsluttes i 2019.¹

Målsettingen med prosjektet var å undersøke hvordan målet om brukermedvirkning i velferdstjenestene er søkt realisert overfor tre sentrale brukergrupper: eldre, funksjonshemmede og personer med psykiske lidelser. I prosjektet var det lagt opp til et tett samarbeid med brukerorganisasjonene for de tre målgruppene (Norsk pensjonistforbund, Mental Helse, SAFO (Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner) og FFO (Funksjonshemmedes fellesorganisasjon)). En viktig del av dette samarbeidet var at organisasjonene skulle rekruttere medforskere med erfaring som tjenestebrukere og som skulle ha en aktiv rolle i prosjektet. Medforskerne skulle delta i utarbeidingen av intervjumateriell og sammen med en av forskerne foreta fokusgruppeintervjuer i kommunene. I etterkant av datainnsamlingen skulle de være aktivt med i analyseprosessen og i formidling fra prosjektet.

Som et «prosjekt i prosjektet» ønsket vi å rette fokus mot erfaringene vi gjorde i samarbeidet mellom forskerne og medforskerne. Hvordan opplevdes samarbeidet, og hvilke utfordringer og dilemmaer har oppstått? I kapitlet framkommer erfaringer både fra forskerne og medforskerne. Til grunn for vurderingene som

1. Prosjektet skulle opprinnelig vært avsluttet ved utgangen av 2018, men avslutningen ble forskyvet på grunn av sykdom hos en av forskerne.

kom fram, ligger en spørreundersøkelse knyttet til samarbeidet om intervjuene i kommunene, og et fokusgruppeintervju med medforskerne da prosjektet var inne i en analysefase.² I tillegg er refleksjonsnotater fra forskerne basert på diskusjoner på samlingene med i grunnlagsmaterialet for vurderingene. Kapitlet er ført i pen- nen av prosjektleder, men medforskerne har diskutert og kommentert et tidligere utkast til kapitlet.³

PROSJEKTET «BRUKERMEDVIRKNING – FRA POLITIKK TIL PRAKSIS»

Prosjektet ble i prosjektbeskrivelsen bygd opp gjennom tre moduler. Den første var en diskursanalyse av hvordan tolkningen av brukere og brukermedvirkning knyttet til de tre målgruppene manifesterte seg i norske policydokumenter fra 1960-tallet og fram til i dag (Askheim et al., 2016; Christensen & Fluge, 2016; Askheim 2017). En hovedkonklusjon er at en «samproduksjons- eller samska- pingsdiskurs» som vektlegger samarbeid og partnerskap mellom brukere og tje- nesteytere, dominerer politikken. Brukeren ses som en likeverdig bidragsyter i tje- nesteproduksjonen med en komplementær kompetanse til tjenesteyteren.

Modul 2 er en casestudie i fem kommuner der vi ønsket å se på hvilke implika- sjoner brukermedvirkningsdiskursene har for organiseringen og implementeringen av helse- og omsorgstjenester rettet mot de tre brukergruppene, avgrenset til tjenes- ter for voksne. Det skulle gjøres individuelle intervjuer med ledere på ulike nivåer innenfor de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Disse skulle følges opp av fokusgruppeintervjuer med 4–5 av de samme lederne/koordinatorene for de rele- vante tjenesteområdene og bestillerkontoret i hver kommune avhengig av hvordan de hadde organisert tjenestene. Det skulle videre gjøres fokusgruppeintervjuer med representanter for de kommunale brukerrådene (eldre, funksjonshemmede). De individuelle intervjuene skulle foretas av forskeren med hovedansvar for modulen, mens fokusgruppeintervjuene skulle forskeren og medforskeren gjøre sammen.

Den tredje modulen består av en casestudie i to av kommunene fra modul 2. Her rettes søkelyset mot hvordan brukermedvirkning praktiseres i relasjonen mellom brukere og ansatte i tjenester og tiltak rettet mot målgruppene. Forskeren med hovedansvar for modulen skulle gjøre deltakende observasjon av samhandlingen mellom ansatte og brukere innenfor hjemmebaserte tjenester, sykehjem og botil- tak for personer med psykiske lidelser og utviklingshemmede. I etterkant av disse

2. Siden prosjektet ikke er avsluttet, foreligger det i liten grad erfaringer med formidlingsarbeidet.

3. Takk til medforskerne Laila Bakke, Helga Jerven, Øystein Aareskjold Fiskvik, Kari Melby, Hanne Skarning Vatne, Wenche Hansgaard og Mette Haaland-Øverby og forskerne Jan Ander- sen, Karen Christensen og Synnøve Fluge.

skulle det gjøres fokusgruppeintervjuer med ansatte som arbeidet med brukerne på «bakkenivå» innenfor eldreomsorg, psykisk helsetjeneste og tjenester for personer med funksjonsnedsettelse, og med representanter for kommunale brukerråd. Fokusgruppeintervjuene skulle foretas av denne forskeren sammen med en medforskerne.

MEDFORSKERNES INVOLVERING I PROSJEKTET

I et invitasjonsskriv som ble utarbeidet som bakgrunn for rekrutteringen av medforskere, ble omfanget av medforskningen presentert som:

- ▶ Skoleringsseminar (4 dager)
- ▶ Fokusgruppeintervjuer i kommunene (1 dag i hver kommune, 1 forsker og 1 medforsker i hvert intervju)
- ▶ Fokusgruppeintervjuer med brukerrepresentanter i to av kommunene (1 forsker og 1 medforsker i hvert intervju)
- ▶ For- og etterarbeid i tilknytning til intervjuene
- ▶ Møter med forskerne i prosjektet i forkant av intervjuene for å diskutere intervju guider og i etterkant for å diskutere funn og data
- ▶ Samarbeid med forskerne om formidling av funn fra prosjektet.

Åtte medforskere (to fra hver av brukergruppene) ble rekruttert, men en av dem måtte trekke seg siden hun også ville være aktuell som informant fra brukerorganisasjonene i en av kommunene, slik at syv medforskere har tatt aktivt del i prosjektet.

De fleste av medforskerne hadde omfattende erfaring fra tillitsverv i organisasjonene, og flere hadde erfaring fra deltakelse i ulike råd og utvalg. De fleste hadde også personlige brukererfaringer, mens et par hadde erfaring som pårørende. En hadde tidligere erfaring fra medforskerarbeid. I begrenset grad synes medforskerne å ha hatt inngående kjennskap til prosjektet da de ble forespurt, og i ulik grad synes forespørselen å ha vært forankret i brukerorganisasjonen. Flere uttrykker i etterkant at de ikke hadde forstått at prosjektet skulle bli så vidt omfattende og langvarig.

AKTIVITETER I PROSJEKTET

I prosjektplanen var det lagt opp til to samlinger med medforskerne hvert år. Medforskerne og forskerne møttes første gang til en to dagers samling i februar 2015.

Vi brukte tid på å presentere prosjektet og hverandre. Videre ble mye tid brukt til skoloring av medforskerne knyttet til hva forskning og medforskning er, ut fra at dette var et nytt og ukjent terreng for dem. Vi gikk konkret inn på metodiske problemstillinger og etikk, og diskuterte hvilke roller medforskerne var tiltenkt i prosjektet. Fra forskerne ble det formidlet at vi forventet aktiv deltakelse fra medforskerne på samlingene der intervjuguidene skulle diskuteres og utarbeides, og i etterkant når data fra prosjektet forelå. I hvilken grad medforskerne ønsket å delta i selve intervjuarbeidet og i formidling fra prosjektet, skulle medforskerne selv ta stilling til, og det skulle gjøres avtaler ut fra det.

Også den andre samlingen (juni 2015) strekte seg over to dager. Hovedtema der var utvalg av kommuner, framdriftsplan for kommuneundersøkelsene og diskusjoner om hvilke gjennomgående temaer vi ønsket å undersøke i kommunene. Vi jobbet videre med fokusgruppeintervjuer som metode, både hva en slik intervjuform innebærer, og vi trente på intervjuformen gjennom rollespill. Alle medforskerne ønsket å delta i kommuneundersøkelsene (en av dem måtte senere trekke seg fra deltakelsen i intervjuarbeidet på grunn av graviditet og fødsel), og vi ble enige om i hvilke kommuner de enkelte medforskerne skulle delta.

Et viktig tema på den andre samlingen var avlønning av medforskerne. Bevilgningene fra NFR var skåret ned i forhold til budsjettet i prosjektsøknaden. Dette hadde som konsekvens at midler til avlønning av medforskerne ble redusert i det endelige budsjettet. Etter den første samlingen hadde medforskerne en e-postutveksling seg imellom der de diskuterte lønnsbetingelsene de var tilbudt for å delta. De henvendte seg deretter til prosjektleder og ba om en ny vurdering av lønnsbetingelsene. De ønsket mer informasjon og en avlønning som bedre reflekterte medforskernes kompetanse og innsats. De ba derfor om at det ble satt av tid til å få diskutert dette på den neste medforskingsamlingen, og at det ble gjort individuelle avtaler med hver enkelt medforsker. Til denne samlingen utarbeidet forskerne et konkret forslag til avlønning der det ble lagt til grunn at alle medforskerne skulle lønnes etter samme lønnstrinn. Vi la oss på stillingskoden høyskolelærer/øvingslærer i det statlige regulativet. Det ble videre foreslått et bestemt antall timer til de ulike arbeidsoppgavene i prosjektet: opplæring, feltarbeid og analyse/bearbeiding. Utgifter til reise/overnatting/kost ble dekket etter statens regulativ. Individuelle forhold som tapt arbeidsfortjeneste og andre utgifter som f.eks. utgifter til funksjonsassistent skulle tas opp individuelt. Avlønning til deltakelse i publisering ble utsatt til senere.

Prosjektet hadde i mellomtiden fått mulighet til å styrke sitt budsjett ved at vi kunne overføre overskytende midler fra et annet og avsluttet forskningsprosjekt til dette prosjektet. Med små justeringer ble forslaget til lønnsbetingelser vedtatt, og

det ble skrevet individuelle avtaler med medforskerne. I disse forpliktet medforskerne seg til å overholde forskningsetiske retningslinjer slik de er formulert av NESH (Nasjonal forskningsetisk komite for samfunnsvitenskap og humaniora).

Fokusgruppeintervjuene i kommunene fant sted høsten 2015 og i 2016. Forut for intervjuene fikk medforskerne tilsendt utkast til intervjuguider fra forskeren de skulle gjøre intervjuene sammen med, slik at de kunne komme med kommentarer og tilføyelser. For å ha et bedre grunnlag for intervjuene fikk videre medforskerne som deltok i modul 2, i forkant utskrifter av de individuelle intervjuene forskeren de skulle intervju sammen med hadde foretatt, og i modul 3 fra forskerens feltobservasjoner. I etterkant av fokusgruppeintervjuene de deltok i, fikk medforskerne tilsendt utskrifter som forskerne hadde transkribert.

De to neste samlingene (januar og juni 2016) tok utgangspunkt i erfaringene fra kommunestudiene som var gjennomført. På junisamlingen ble det enighet om at medforskerne som hadde deltatt i intervjuarbeidet, til den neste samlingen skulle sende korte tekster (ca. to sider) til forskerne de hadde deltatt sammen med, der de ble bedt om å løfte fram hva de mente var viktige funn.

Til samlingen i juni ble det også utarbeidet et enkelt spørreskjema der forskerne og medforskerne svarte på spørsmål om samarbeidet i intervjuarbeidet. Samme spørsmål ble gitt til forskerne og medforskerne, og dataene ble analysert av prosjektleder.

På medforskersamlingen i oktober 2016 ble så vel foreløpige resultater fra kommunestudiene som erfaringene fra samarbeidet diskutert. Forskerne som hadde hatt ansvar for henholdsvis modul 2 og 3, la fram foreløpige resultater. Med dette som grunnlag diskuterte vi hvilke temaer som syntes spesielt interessante, og medforskerne ble forespurt om det var temaer de kunne tenke seg å være med og formidle skriftlig. Det ble også diskutert om prosjektet burde supplere datamaterialet med brukerintervjuer fra kommunene der det var gjort observasjoner og intervjuer med ansatte.

På samlingen diskuterte vi videre erfaringene med samarbeidet mellom forskerne og medforskerne med utgangspunkt i svarene på spørreskjemaet.

Analysene fra kommunesamarbeidet fortsatte som hovedtema på medforskersamlingen i slutten av august i 2017. Samlingen skulle opprinnelig vært avholdt i mai, men på grunn av sykemelding hos en av forskerne måtte den utsettes til månedsskiftet august–september. På denne samlingen la forskerne med ansvar for modul 2 og 3 fram analyser av dataene knyttet til utvalgte temaer fra kommunene, og medforskerne fungerte som kommentatorer på møtet. Diskusjonen om vi skulle gjøre individuelle brukerintervjuer ble tatt opp igjen, og det ble bestemt at dette skulle besluttes endelig på neste medforskersamling (desember 2017). I mellom-

tiden skulle eksisterende datamateriale analyseres nøyere, og det skulle vurderes hvorvidt det ville være budsjettmessig dekning for en slik undersøkelse.

I etterkant av dette møtet ble det gjort et fokusgruppeintervju med medforskerne der erfaringene med å være medforskere og samarbeidet med forskerne sto i fokus. Intervjuet ble foretatt av en ph.d.-student ved Høgskolen i Innlandet (Lillehammer).

På samlingen i desember ble det bestemt at vi ikke skulle utvide datainnsamlingen med individuelle intervjuer av tjenestemottakerne. Det ville da ha gått to år etter at observasjonene og fokusgruppeintervjuene ble gjort, og prosjektet var nå over i en annen fase.

ERFARINGER FRA SAMARBEIDET

Som vist i det foregående skulle medforskerne ha en aktiv rolle i ulike faser av prosjektet. De skulle medvirke i utarbeiding av intervjumateriell og skulle sammen med en av forskerne gjøre fokusgruppeintervjuer i kommunene. De skulle så i etterkant delta i analysearbeidet av disse dataene. Siden erfaringene med samarbeidet er litt ulike i de to fasene, behandles de hver for seg før det gjøres en samlet oppsummerende diskusjon av erfaringene.

SAMARBEIDET I INTERVJUFASEN

Forskeren i modul 2 hadde gjort individuelle intervjuer med lederne for helse- og omsorgssektoren og for tjenesteområdene rettet mot de tre målgruppene før medforskerne deltok i fokusgruppeintervjuene. I modul 3 hadde forskeren før fokusgruppeintervjuene gjort feltstudier med deltakende observasjon av samhandlingen mellom ansatte og brukere innenfor tjenestene for de tre brukergruppene. Selv om de fikk tilsendt utskrifter fra de individuelle intervjuene og feltobservasjonene, ble medforskerne dermed i begge modulene inkludert i datainnsamlingen etter at et omfattende arbeid var gjort av forskerne i forkant.

At medforskerne kom inn i datainnsamlingsprosessen på dette tidspunktet, hadde betydning for rollefordelingen og samarbeidet. Medforskerne uttaler likevel at de ikke opplever at det gikk på bekostning av likeverdigheten i samarbeidet.

I og med at forsker hadde gjort feltarbeidet, satt jo forsker samtidig med både rollen som intervjuer og observatør samme uke, samme sted, slik at jeg i større grad ble en utenforstående. Men jeg opplevde ikke det som noe negativt. Jeg opplevde at jeg ble vektet likt som forsker. (Medforsker 2)

Forskerne hadde før fokusgruppeintervjuene utarbeidet utkast til intervjuguider som medforskerne fikk tilsendt til kommentarer, og de hadde fått tilsendt utskrifter fra de individuelle intervjuene og feltobservasjonene. Både forskerne og medforskerne syntes en slik arbeidsform hadde fungert godt. I begrenset grad kom det kommentarer til intervjuguiden fra medforskerne, men forskerne betegner innspillene som kom, som viktige og konkrete. Og medforskerne opplevde at de på denne måten hadde øvd innflytelse på intervjuene.

Det var veldig fint på forhånd å få intervjuguiden tilsendt. Og å kunne komme med kommentarer som de [forskerne] så jobba inn. Så innspillene ble tatt inn. Det ble en ny intervjuguide med de innspillene. (Medforsker 5)

Det fikk meg til å føle at han [forsker] hadde respekt for mine synspunkter, at jeg ikke bare er med som medforsker for syns skyld. (Medforsker 2)

Medforskerne framstiller det også som positivt at de fikk tilsendt feltnotater eller intervjudata fra de individuelle intervjuene, men samtidig var disse notatene ofte så vidt omfattende at det ble begrenset med tid for dem til å gå gjennom dem på en grundig måte.

Særlig en av medforskerne så ikke betydningen av å få tilsendt de transkriberte intervjuene.

Jeg tror jeg har sett det [de transkriberte intervjuene], men i all verden – er det nødvendig å sende ut noe sånt! (Medforsker 6)

Både forskerne og medforskerne understreker betydningen av å ha god tid til forberedelser for at intervjuene skulle bli vellykket. De fikk da tid til både å forberede intervjuet og diskutere rollefordelingen. Lite tid til forberedelser skapte usikkerhet. At forsker og medforsker møttes i forkant av intervjuene for å planlegge dem mer i detalj, vurderes derfor som viktig. Forskerne påpeker at dette ga medforskerne innflytelse på hvordan intervjuene skulle legges opp. Et par av medforskerne uttaler likevel at de gjerne skulle hatt enda bedre tid til forberedelser.

I ettertid følte jeg at jeg gjerne skulle vært mer sammen med J [forsker] på forhånd og planlagt grundigere både spørsmålene og våre roller. Det ble litt diffust for meg hvilken rolle jeg skulle ha under intervjuene. J var den som ledet begge, og det ble derfor litt vanskelig å bryte inn og stille spørsmålene jeg ville stille. Hvis vi hadde hatt bedre tid til forberedelser sammen, burde vi kan hende ha delt på oppgaven å lede intervjuene. (Medforsker 5)

Forskeren med ansvar for modul 3 viser også til at for dårlig tid til forberedelsene særlig i ett tilfelle førte til at rollefordelingen var uavklart og at samhandlingen med medforsker ikke gikk så glatt som ønskelig. En av medforskerne uttaler at hun i forbindelse med intervjuet med brukerrepresentantene på grunn av mangelfull kommunikasjon i forberedelsesfasen var litt usikker på hva som var formålet med intervjuet, noe som gjorde det vanskelig å komme med kommentarer og innspill.

I selve intervjuet hadde forskeren i hovedsak moderatorrollen, mens medforskeren mer stilte oppfølgingsspørsmål. Arbeidsdelingen hadde blitt diskutert på forhånd, og i hovedsak uttrykkes det tilfredshet med en slik rolledeling fra medforskerne. De trengte dermed ikke å være så bundet av intervjuguiden og kunne stille spørsmål mer fritt. Når de hadde fått valget mellom å ha en mer framtreddende eller en supplerende rolle, valgte medforskerne den mer supplerende rollen. En av medforskerne forteller at de i forkant hadde vurdert om hun skulle ha hovedansvar for å stille spørsmål på noen temaer, men at de gikk tilbake på det etter ønske fra henne. Hun synes det var betryggende å ikke ha ansvar for å holde samtalen i gang, slik at hun heller kunne konsentrere seg om å ta notater og stille oppfølgingsspørsmål. Hun forteller videre at forskeren før intervjuet hadde bedt henne «dulte borti han» hvis det var noe hun ville spille inn. Hun viser også til at forskeren var påpasselig med å spørre om hun hadde mer å tilføye før de gikk over på et nytt tema. Hun hadde på forhånd vært redd for at hun ikke skulle slippe til, men følte i etterkant at hennes innspill var velkomne, og at hun som regel fikk stilt de spørsmålene hun ville. En av medforskerne uttrykker likevel i etterkant at hun kunne tenke seg å ha vært sterkere involvert i intervjuprosessen.

Selv om forskerne generelt var de mest aktive i intervjusituasjonen, betyr det ikke at medforskerne forholdt seg passive. En av forskerne framholder at i noen av intervjuene var medforskeren nesten like aktiv som han. Særlig gjaldt dette på områder der medforskeren hadde et spesielt engasjement, slik som knyttet til tjenestene for utviklingshemmede.

I et par tilfeller hadde forsker og medforsker på forhånd blitt enige om å dele ansvaret for å styre intervjuet og hadde «delt» intervjuguiden mellom seg. Erfaringene fra dette er litt blandede. I et av intervjuene framstiller forskeren det som at det førte til usikkerhet og uklarhet mellom dem. Medforskeren presenterte temaet på en annen måte enn forskeren hadde tenkt, og dette førte til at diskusjonen ble litt annerledes enn forutsatt. I det andre intervjuet, der forsker og medforsker hadde avtalt å ta hovedansvaret for hver sine bolker i intervjuguiden, var erfaringene mer positive. Medforskeren uttaler at denne framgangsmåten gjorde det lettere å komme med innspill underveis og forfølge tråder som kom opp. Begge

understreker at en slik arbeidsdeling krevde gode forberedelser. Grundige forberedelser er da enda viktigere enn når forskeren har rollen som moderator.

En av forskerne uttrykker at hun særlig i de første intervjuene opplevde usikkerhet og bekymring for om hun tok for mye kontroll og styrte for mye i intervjuene. Hun følte ansvar for gjennomføringen både når det gjaldt den rent praktiske gjennomføringen og at de skulle komme gjennom temaene i intervjuguiden innenfor tidsrammen de hadde til rådighet. I fokusgruppeintervjuene, der hun og medforskeren delte på hovedansvaret, opplevde hun usikkerhet og dilemmaer med hensyn til hvor lenge en skulle dvele ved et tema, når en skulle gå videre, og hvor langt en skulle bevege seg utenfor intervjuguiden. Samtidig torde hun å slippe mer av kontrollen etter som hun fikk erfaring med å forske sammen med medforskerne, og etter som hun og medforskerne ble mer trygge på hverandre.

På samme måte som gode forberedelser framheves som viktig, påpeker både forskerne og medforskerne betydningen av å ha tid til å gå gjennom intervjusituasjonen i etterkant. Dette fungerte som en form for debrifing, og mulighet til å sjekke opp om de hadde samme inntrykk og oppfatninger etter intervjuene.

På samme måte som tidligere studier viser (Case et al., 2014; Minkler & Corage Baden, 2008), bekrefter erfaringene fra intervjufasen betydningen av å bruke tid til så vel forberedelser til intervjuer som til å diskutere gjennomføring, rollefordeling og arbeidsdeling i intervjusituasjonen. Å avsette tid og ressurser til et slikt arbeid vil være viktig for at medforskerne opplever at de tas på alvor og opplever seg anerkjent og bidrar på en likeverdig måte. Samtidig har det også betydning ved at forskerne blir mer trygge i forskningsprosessen.

I selve intervjusituasjonen er hovedinntrykket at forsker og medforsker i hovedsak var opptatt av de samme temaene og hadde samme fokus. Som en av forskerne uttrykte det: «Vi ville det samme.» Men både medforskerne og forskerne viser også til at medforskerne ut fra sin bakgrunn kom med andre spørsmål og stilte spørsmål på andre måter enn forskerne. Medforskerne tok også opp ting som ikke var berørt i intervjuguiden, og som de ønsket å gå mer inn på eller få utdypet. Som vist i andre studier ble intervjudataene på den måten rikere enn om de hadde blitt gjennomført av forskeren alene (Jagosh et al., 2012; Brett et al. 2014). En av medforskerne sier for eksempel at hun i gjennomføringen av intervjuene opplevde at hennes bakgrunn og erfaring med kommunale tjenester, tjenesteytere og saksbehandlere i kommunen kom til nytte. Det samme gjaldt at hun hadde erfaring fra deltakelse i kommunalt råd for funksjonshemmede. I forbindelse med intervjuene i modul 3 nevnes som eksempler på temaer medforskerne brakte inn og som ikke lå inne i intervjuguiden: «bruk av ansatte i andre boliger og i hjemmetjenesten i den undersøkte boligen, om ansatte i boligen for utviklingshemming kunne tenke

seg andre boformer for dem, eventuelt problematiske sider ved at fremmedspråklige studenter hadde praksis på sykehjemmet, problemstillinger knyttet til hvem som utgjør brukerstemmen på sykehjem (bruker eller pårørende) og temaer knyttet til seksualitet, vold og usømmelig atferd blant brukere på sykehjem og i hjemmetjenesten.» Samlet framstilles det som at det ble en god vekselvirkning i intervjuene, og forskeren og medforskeren utfylte hverandre på en god måte.

Det er interessant å merke seg at i modul 3, der forskeren i forkant hadde foretatt feltarbeid, synes medforskerne å være mer opptatt av de formelle samarbeidsrelasjonene og spørsmål knyttet til organisatoriske forhold, ressursspørsmål og forhold til brukerorganisasjonene, mens forskeren var mer opptatt av medvirkning i dagliglivet og hverdagslivet hos brukerne knyttet til de ulike tjenestetilbudene. I modul 2, der forskeren i forkant hadde intervjuet sektorledere og ledere for tjenesteområdene, var forholdet på mange måter motsatt. Her var forskeren mer opptatt av systemet og helheten, mens medforskerne var mer opptatt av tjenesteutøvelsen og brukernes hverdagsliv.

I et par tilfeller opplevde en av forskerne at medforskeren gikk litt ut av «forskerrollen» og over i en rådgiverrolle, eller kom med normative kommentarer til brukerrepresentanter som støttet opp om hennes synspunkter. Videre opplevde han at medforsker tidvis ga råd til brukerrepresentantene om hvordan de kunne forsøke å bli mer aktive, og hun stilte litt utfordrende spørsmål knyttet til hvorvidt de fulgte opp saker.

Jeg opplevde at medforsker noen ganger var på grensa til å fungere vel så mye rådgivende noen ganger, men det gikk fint. Medforskeren ble også dels forespurt av deltakerne, og på den måten ble hun jo invitert til å komme med noen vurderinger.

En slik rolleblanding må ses i sammenheng med at medforskerne hadde bakgrunn som interesseaktører i brukerorganisasjonene. En slik manglende rolleavklaring er ikke uvanlig i prosjekter der personer med brukererfaringer deltar som medforskere. Grensene mellom forskerne og de som utforskes, kan framstå som mer uklare, og det kan oppstå spenninger mellom rollen som forsker og rollen som advokat eller talsperson (Banks & Brydon-Miller, 2019). Å diskutere slike spenninger i forkant som en del av opplæring og trening av medforskerne understrekes derfor som viktig (Hancock et al., 2012; Forbat & Hubbard, 2015).

SAMARBEIDET I ANALYSEFASEN

Analysearbeidet er ikke avsluttet når dette kapitlet skrives. Det er derfor de foreløpige erfaringene som tematiseres her.

Mens det i hovedsak synes å være samstemthet om rollefordelingen i intervjuarbeidet, framstår det som mer uklart for medforskerne hva som var forventningene til dem, og rollene de skulle ha når arbeidet var kommet inn i en analysefase. I denne fasen har også medforskerne vært langt mindre direkte involvert. Medforskerne ble bedt om å komme med notater om sine erfaringer fra intervjuene og utarbeide korte tekster om hva de mente var viktige funn i forkant av samlingen i oktober 2016, men i begrenset grad ble dette fulgt opp.

Før samlingen i august 2017 sendte forskerne ut et notat der de sammenfattet funnene så langt, og der medforskerne ble bedt om å komme med innspill. Dette ble også i begrenset grad fulgt opp, selv om det kom tilbakemelding fra to av medforskerne. Forventningene fra forskerne om å få skriftlige kommentarer og innspill underveis i prosessen synes med andre ord i liten og ulik grad å ha blitt fanget opp av medforskerne.

Om jeg hadde fått forståelsen av at jeg skulle skrive noe selvstendig i etterkant, så hadde jeg kanskje tilnærmet meg litt annerledes – notert mer av mine ting slik at jeg hadde hatt det å støtte meg på i fortsettelsen, ikke bare det som ble skrevet av forskerne. (Medforsker 4)

De som fulgte opp oppfordringen, vurderer det som positivt at de kunne komme med slike innspill:

Etter intervjuene skulle vi jo skrive ned noe og sende inn, og det synes jeg var veldig fint. Etter intervjuene så får en sin tolkning av det som ble sagt. Og det synes jeg var veldig bra. (Medforsker 1)

Medforskerne gir i hovedsak positive tilbakemeldinger på at det ble gitt en kortfattet framstilling av funnene på samlingen. De hadde ikke klart å lese gjennom alt intervjumaterialet eller en omfattende sammenfatning. Men samtidig påpekes det at det ble vel mye formidling fra forskerne. Som en av medforskerne uttrykker det: «Jeg tenker på det som en forelesning.»

Samlet gir med andre ord medforskerne ulike tilbakemeldinger i arbeidet med analysen av data fra prosjektet. Det synes som om forventningene til hva de skulle bidra med i analysefasen, har blitt mottatt og fortolket ulikt. Selv om forventningene var tatt opp på medforskingsamlingene, synes ikke budskapet å ha nådd godt

nok fram, og medforskerne etterlyser også klarere signaler om hva som ble forventet av dem mellom samlingene. I fokusgruppeintervjuet uttrykker noen av dem at hvis de hadde fått klarere signaler om hva de skulle gjøre mellom samlingene, hadde de fått et sterkere eierforhold til prosjektet.

Erfaringene fra vårt prosjekt er overensstemmende med erfaringer fra andre medforskningsprosjekter. Flere studier konkluderer med at det synes vanskeligere å involvere medforskerne i analyseprosessen enn i de forutgående fasene (Minkler & Wallerstein, 2008; Tew, 2008). Bourke (2009) viser også til at medforskere i ulik grad ønsker å delta i analysedelen av forskningsprosessen, både fordi den er tid- og arbeidskrevende, og fordi de opplever at de ikke har gode nok kunnskaper og forutsetninger til å gå inn i et slikt arbeid.

Når de kommenterer funnene i prosjektet, synes medforskerne i hovedsak at resultatene er gjenkjennelige fra hva de opplevde kom fram i intervjuene. Noen henviser her også til erfaringene de har fra andre arenaer de deltar på, som gjør funnene gjenkjennelige.

I og med at jeg er med i Eldrerådet i Oslo, kjente jeg igjen det som handler om organisering av tjenestene og lignende – hvis ikke hadde det vært forferdelig – jeg hadde ikke skjønt noe hvis jeg ikke hadde hatt den erfaringen. (Medforsker 6)

Medforskerne synes stort sett ikke det var vanskelig å gi tilbakemeldinger på det forskerne la fram, selv om språkbruken kunne virke litt fremmedgjørende.

Det vi fikk tilsendt på mail, synes jeg det var stor forskjell mellom å lese S og J [forskerne]. S skrev i mye mer dagligdagse ord. De var jo innom det samme, men J var mer opptatt av å klassifisere og brukte begreper som kan være litt sånn ... Å Herre Gud! Men det var veldig greit å følge det når han gikk gjennom det i dag. Men han kunne sikkert brukt enklere ord for det. (Medforsker 5)

Her spiller medforskerens bakgrunn inn. En av medforskerne som har erfaring fra liknende virksomhet, framhever at nettopp kategoriseringen virket klargjørende, og at begreper som «tjenesteområdeprofiler» og «brukerprofiler» gir god mening.

Når medforskerne i vårt prosjekt ble mindre involvert i analysearbeidet enn i intervjufasen, kan det henge sammen med at det tok lang tid fra datainnsamlingen var avsluttet til dataene ble analysert på medforskersamlingene. Flere av medforskerne påpeker på samlingen i august 2017 at det hadde gått lang tid fra de hadde vært med på intervjuene, til analyseutkastene kom fra forskerne. De første dataene fra kommunesamarbeidet hadde blitt lagt fram på samlingen i oktober 2016, men på grunn av sykdom hos en av forskerne var det ikke mulig å gjennomføre den

neste samlingen før i august året etter. Fra den 4. til den 5. samlingen gikk det dermed 10 måneder. Medforskerne sier at erfaringene fra intervjuene da hadde blitt fjerne, og de hadde glemt mye. Oversikten de opplevde de hadde gjennom intervjufasen, var blitt mer borte. De etterlyser noen oppdateringer fra prosjektet og tilbakemeldinger mellom samlingene om hva forskerne så langt hadde funnet ut. For eksempel antydes det at det kunne vært sendt ut en e-post om hva forskerne har funnet ut. Når det går så lang tid, vil eiendomsforholdet til prosjektet bli svakere.

Men så har det gått – hvor lang tid? Et år nesten siden vi møttes sist? Og da glipper det litt, ikke sant. Da føler jeg at dette er ikke mitt lenger. (Medforsker 3)

Det du ikke hører noe fra, blir borte. Vi er vel nokså opptatte alle sammen. (Medforsker 6)

I det hele tatt mener medforskerne at prosjektet har strukket seg over for lang tid. De hadde ikke vært innforstått med at det skulle være så omfattende og langvarig da de gikk inn i prosjektet.

En konsekvens av det lange tidsspennet kan også være at kommentarene medforskerne kommer med, i like stor grad har grunnlag i deres forståelse for og erfaringer med brukermedvirkning mer generelt uten at de knyttes opp til dataene fra prosjektet.

Og selve temaet – brukermedvirkning i tjenesteytingen. Det snakkes så mye om det – og det slås på brystet – og så er det jo bare tull. Du bruker masse tid på å nå frem, og så strander det gjerne på noen systemer. Systemet sier sånn og sånn, og økonomi sier sånn og sånn. Som jeg sier: Hvis budsjettet er feil, så blir også tjenesten feil – så får de jo jobbe for å endre budsjettet! Ikke bare si at de må jobbe innenfor et budsjett som ikke holder. Som den tankerekken J dro – endrer du på noe, så kan du ende opp i en bedre økonomi, bedre helse for den det gjelder, og bedre forhold for de som er ansatte, så de ikke ender opp med den utmattelsen som S viser til. De er utmattet fordi de kjeder seg, eller fordi de bare går i rutiner – de er demotiverte – kanskje det er det rette ordet. (Medforsker 4)

Uavhengig av sykdom som forlenget prosjektet, er det uansett et omfattende og langvarig prosjekt. Om medforskerne taper noe av eierforholdet til prosjektet i løpet av prosessen, illustrerer det også et mer generelt fenomen. Medforskerne kan gå inn prosessen med forventninger om handling og endringer, og vil kunne oppleve skuffelse over hvor tidkrevende forskningsprosessen er, og hvor lang tid det

tar før resultatene kommer ut. Ofte vil også konklusjonene ikke oppleves som så klare som ønskelig, men der det tas ulike forbehold (Abma, 2009; Strier, 2007).

MENER MEDFORSKERNE DERES MEDVIRKNING HAR HATT BETYDNING?

Medforskerne trekker særlig fram intervjuarbeidet som betydningsfullt. De kom der inn med spørsmål som de mener var viktige og som forskerne ikke hadde med, ut fra at de sitter inne med kunnskap og erfaringer som forskerne ikke har. Dette vil i neste runde være viktig for resultatene.

Jeg synes medforskerne har viktige perspektiver å bidra med, som eksemplet i stad der beboerne bare kan bestemme middag to dager i uka; da kan vi se det ut fra andres perspektiver – det er det veldig nyttig å minne dem på – at det avhenger av den boksen du ser det fra. Alt virker jo så bra, men det skal jo være hjemmene deres. (Medforsker 5)

Hvorfor har en kontor hjemme hos meg? Hvorfor får ikke jeg gå på fellesarealet annet enn mellom klokken 14 og 16? Jeg tror nok at – vi må jo regne med at det har gjort en forskjell. (Medforsker 4)

Nettopp ut fra at de som medforskere representerer andre erfaringer og innfallsvinkler enn forskerne, mener medforskerne at det burde vært gjort individuelle intervjuer med brukere av tjenestene i kommunene, og at de burde deltatt i dette arbeidet.

Når en er litt på samme nivå, de som blir forsket på og de som forsker på deg, så kunne det få fram andre ting. Vi kunne hatt en mye mer aktiv rolle, en lederrolle der. (Medforsker 1)

Medforskerne påpeker her at det i prosjektbeskrivelsen står at oppmerksomheten skal rettes mot både ansatte og brukere og at det skal undersøkes om deres oppfatninger samstemmer. Og skal en finne ut av det, må en også snakke med brukerne. Intervjuene med de kommunale rådene for eldre og funksjonshemmede oppfattes ikke å kunne dekke opp slike mål.

De er jo ikke så representative, for i kommunalt råd for funksjonshemmede der sitter jo politikere. Der sitter Gud og «hvermannsen». Så det var ikke så mye

tillit en kunne få ut av det de sa når de var så kjempefornøyde med sin egen kommune. (Medforsker 4)

Medforskerne mener og håper brukerperspektivet vil komme enda klarere fram når det kommer formidling fra prosjektet i form av rapporter, artikler o.l. Enkelte uttrykker eksplisitt forventninger til å kunne delta i formidlingsprosessen.⁴

Jeg synes det hadde vært veldig interessant at de av oss som vil framover, kan begynne å skrive til våre grupper. Til fagbladene som var nevnt. Og så kunne de [forskerne] ha kommet med kommentarer. Kanskje kunne vi truffet målgruppene bedre. (Medforsker 5)

Medforskerne er opptatt av at prosjektet skal vise manglene ved brukermedvirkningen slik de mener den fungerer i tjenestene. Det er likevel ulike holdninger til å delta i formidlingsprosessen blant medforskerne. Det ble fra starten av klargjort at de selv måtte bestemme om de ville delta i formidling fra prosjektet, og noen av dem tilkjennegir tydelig at for dem er dette ikke aktuelt. Dette vil det være viktig å ta hensyn til. Som McLaughlin (2009) minner om, vil det ikke være riktig å be medforskerne gjøre oppgaver de opplever de ikke har kompetanse til å utføre, og ikke alle medforskerne er interessert i å delta i alle faser eller deler av forskningsprosessen.

Noen av medforskerne vektlegger at prosjektet har hatt betydning for dem personlig gjennom at de har blitt mer bevisste på problemstillinger knyttet til brukermedvirkning.

Det har vært bevisstgjørende – jeg har lært masse – jeg har jo ikke vært så aktiv og ikke visst så mye om disse tjenestene heller. Så jeg har blitt mye mer fokusert på det. (Medforsker 2)

At deltakelse i forskningsprosessen skal ha en positiv personlig betydning for medforskeren som deltar, er også noe som vektlegges i litteraturen (Hancock et al., 2012; McLaughlin, 2006). Banks et al. (2017) omtaler det som at forskningsdeltakelsen skal ha «participatory impact». Medforskerne kan oppleve at deltakelsen har en styrkende funksjon for dem ved at de utvikler nye ferdigheter og forståelser og ny kapasitet som de også kan nytte i sitt dagligliv.

4. Siden prosjektet er i en analysefase når kapitlet skrives, er det i begrenset grad formidlet fra kommuneundersøkelsene i studiene. Noen av medforskerne har blitt intervjuet i fagblader (Handikapnytt, Forskerforum, Erfaringskompetanse.no) og deltatt på presentasjoner på forskningskonferanser.

LÆRDOMMER FRA PROSJEKTET

I «The Handbook of Service User Involvement in Mental Health Research» gir Schrank & Wallcraft (2009) noen oppsummerende råd og retningslinjer for hvordan brukere bør involveres i forskningsprosjekter om «good-practice» skal kunne realiseres. Sentrale prinsipper inkluderer diskusjon om roller og typer medvirkning fra starten av i prosjektet, en nøye planlegging og oppmerksomhet som tar hensyn til medforskernes individuelle behov, å gi tilstrekkelig støtte som inkluderer forskningsmessige og praktiske forhold, men også emosjonell og personlig støtte om det er nødvendig. Videre understrekes betydningen av en kommunikasjon som unngår «forskersjargong» og en gjennomtenkt fastsettelse av tid og ressurser som er nødvendig for å få til en meningsfull involvering, inkludert en avlønning som reelt anerkjenner medforskernes bidrag. Likeledes understrekes betydningen av å oppmuntre og være bevisst på å ha gode og tillitsfulle relasjoner mellom aktørene.

Som i mange andre prosjekter som involverer medforskere, kom de også i vårt prosjekt inn etter at prosjektet var planlagt og hadde fått finansiering. Premissene var i hovedsak lagt da medforskerne ble involvert. I hvilken grad prosjektet hadde sett annerledes ut hvis medforskerne hadde kommet tidligere inn i prosessen, er vanskelig å si. Men hadde medforskernes innspill om individuelle brukerintervjuer kommet inn tidligere i planleggingsprosessen, ville de kanskje blitt innlemmet i designet for prosjektet, noe som ville gitt utdypende data direkte fra brukerne.

Med utgangspunkt i rammene for prosjektet må samarbeidserfaringene i hovedsak beskrives som gode. Samarbeidet karakteriseres som positivt både av forskerne og medforskerne. Medforskerne har opplevd seg anerkjente, respekterte og å ha blitt tatt på alvor. Og både forskerne og medforskerne mener medforskernes deltakelse har hatt positiv betydning for data fra undersøkelsene.

Deltakelsen synes også å ha hatt en positiv betydning for medforskerne personlig. Samarbeidet framstilles som lærerikt og bevisstgjørende.

Avlønningsen av medforskerne kunne blitt et tema som kunne skapt større problemer om vi ikke hadde kunnet overføre midler fra et annet prosjekt. Det tydeliggjør behovet for en bevissthet rundt avlønning av medforskerne i planleggingsfasen. Samtidig er det ganske vanlig at budsjetter reduseres i forhold til søknadene om forskningsmidler. Hvor reduksjonene skal tas, kan dermed reise vanskelige dilemmaer.

De fleste av rådene fra Schrank & Wallcraft (2009) synes å ha blitt rimelig godt ivaretatt i prosjektet. Selv om erfaringene i hovedsak er gode, er det noe ulike vurderinger av medforskernes rolle og bidrag i intervjufasen i forhold til i analysefasen i prosjektet. I forarbeidet til intervjuene og i selve intervjuet var samarbeidet

tettere enn i analysefasen. Å få til grundig involvering fra medforskerne i analyseprosessen var mer krevende, og det framkommer større klarhet om hvilken rolle medforskerne skulle ha i analysearbeidet. I stedet for at analysearbeidet tok form av en dynamisk prosess der medforskerne i større grad var proaktive og kikket forskerne i kortene underveis i analyseprosessen, fungerte de mer reaktivt som kommentatorer til forskernes utkast og innspill. En slik rolle er ikke spesifikk for brukermedvirkning i forskning, men gjenkjennes fra hvordan brukerrollen fungerer i råd og utvalg der de er representert. Også her er det oftest forvaltningen/tjenestene som legger premissene for sakene som skal tas opp, mens brukerrepresentantene responderer på disse initiativene (Andersen, 2016).

Samtidig kan spørsmålet reises om det er urealistisk at medforskerne skal ha en mer omfattende rolle i analysearbeidet enn å komme med tilbakemeldinger og innspill på foreløpige analyser som forskerne har et hovedansvar for. Å analysere og sammenstille data er en omfattende og tidkrevende prosess. Innflytelsen medforskerne utøver gjennom utarbeidelsen av intervjuguider og deltakelse i intervjuene vil også ha konsekvenser for dataene som kommer fram, og påvirkning på resultatene, og de kan ha en viktig medvirkerrolle der. Men samtidig framhever flere forskere at medforskernes rolle har vært spesielt betydningsfull i analysene av data i deres prosjekter ved at de ser andre mønstre og tolkningsmuligheter (Case et al., 2014; Fleming et al., 2014; Mjøsund et al., 2016).

I fokusgruppeintervjuet reiste medforskerne spørsmålet om det var gunstig å ha med så vidt mange medforskere som deltok i intervjuarbeidet. Om det hadde vært færre medforskere, kunne de vært med flere steder og fått mer erfaring med intervjuarbeidet. Dermed hadde det også vært enklere for dem å sammenlikne erfaringene fra flere kommuner, og det kunne hatt som konsekvens at de ville deltatt i analysearbeidet på en grundigere og tryggere måte. Men samtidig ville f.eks. bare én medforsker rekruttert fra hver målgruppe gjort deltakelsen mer sårbar, og med to medforskere fra hver målgruppe vil en trolig få bredere erfaringer og mer varierte synspunkter representert.

Erfaringene fra prosjektet synliggjør betydningen av å avsette tid til å tydeliggjøre prosjektets mål, avklaringer av roller og forventninger til deltakerne. En slik tydeliggjøring må innbefatte en bevissthet om at hvilke ressurser prosjektet har til rådighet, vil ha betydning for graden av involvering. Involveringen i praksisnære, handlingsrettede prosjekter vil trolig også måtte være annerledes enn i langvarige, tidkrevende prosjekter med mer eksplorerende formål. Endelig må det tas hensyn til at medforskerne uansett prosjekt i ulik grad vil ha tid, kapasitet og mulighet til deltakelse. For dem vil forskningen i hovedsak være noe de tar del i ved siden av det som ellers er deres hovedbeskjeftigelse. Rollen deres er som *medforsker*.

LITTERATUR

- Abma, T.A. (2009): «Patients as Partners in Responsive Research: Methodological Notions for Collaboration in Mixed Research Teams». *Qualitative Health Research*, 19(3), 401–415.
- Andersen, J. (2016): «User councils for disabled people in Norway – from reactive to proactive». *Scandinavian Journal of Disability Research*, 18 (4), 284–294.
- Askheim, O.P (2017): «Brukermedvirkningsdiskurser i den norske velferdspolitikken». *Tidsskrift for velferdsforskning*, 20 (2), 134–149.
- Askheim, O.P.; Christensen, K; Fluge, S. & Guldvik, I. (2016): «User participation in the Norwegian Welfare Context: An analysis of Policy Discourses». *Journal of Social Policy*, 46 (3), 583–601.
- Banks, S.; Herrington, T. & Carter, K. (2017): «Pathways to co-impact: action research and community organizing». *Educational Action Research*. 25 (4), 541–559. DOI: 10.1080/0965092.2017.1331859.
- Banks, S. & Brydon-Miller, M. (2019): *Ethics in participatory research for health and social well-being*. London and New York: Routledge.
- Bourke, L. (2009): «Reflections on doing participatory research in health: participation, method and power». *International Journal of Social Research Methodology*, 12 (5), 457–474.
- Brett, J.; Staniszewska, S.; Mockford, C.; Herron-Marx, S.; Hughes, J.; Tysall, C. & Suleman, R. (2012): «Mapping the impact of patient and public involvement on health and social care research: a systematic review». *Health Expectations*, 17, 637–650.
- Case, A.D.; Byrd, R.; Claggett, E.; Deveaux, S.; Perkins, R.; Huang, C. Kaufman, J.S. (2014): «Stakeholders’ Perspectives on Community-Based Participatory Research to Enhance Mental Health». *American Journal of Community Psychology*, 54, 397–408.
- Christensen, K. & Fluge, S. (2016): «Brukermedvirkning i norsk eldreomsorgspolitikken – Om utviklingen av retorikken om individuelt ansvar». *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19 (3), 261–277.
- Fleming, J.; Beresford, P.; Bewley, C.; Croft, S.; Branfield, F.; Postle, K. & Turner, M. (2014): «Working together – innovative collaboration in social care research». *Qualitative Social Work*, 13(5), 706–722.
- Forbat, L. & Hubbard, G. (2015): «Service user involvement in research may lead to contrary rather than collaborative accounts: findings from a qualitative palliative care study». *Journal of Advanced Nursing*, 72(4), 759–769.
- Hancock, N.; Bundy, A.; Tamsett, S. & McMahon, M. (2012): «Participation of mental health consumers in research: Training addressed and reliability assessed». *Australian Occupational Therapy Journal*, 59, 218–224.
- Jagosh, J.; MacAulay, A.C.; Pluve, P.; Salsberg, J.; Bush, P.L.; Henderson, J. ... Greenhalg, T. (2012): «Uncovering the benefits of participatory research: Implications of a realist review for health research and practice». *Milbank Quarterly*, 90 (2), 311–346.
- McLaughlin, H. (2006): «Involving Young Service Users as Co-researchers: Possibilities, Benefits and Costs». *British Journal of Social Work*, 36, 1395–1410.
- McLaughlin, H. (2009): *Service User Research in Health and Social Care*. London: Sage.
- Minkler, M. & Corage Baden, A. (2008): «Impact on Academic researchers, research quality

- and methodology, and power relations». I Minkler, M. & Wallerstein, N. (eds.): *Community-Based Participatory Research for Health. From Process to outcome*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Minkler, M. & Wallerstein, N. (2008): «Introduction to community-based participatory research. New Issues and emphasizes». I Minkler, M. & Wallerstein, N. (eds.): *Community-Based Participatory Research for Health. From Process to outcome*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Mjøsund, N.; Eriksson, M.; Espnes, G.A.; Haaland-Øverby, M.; Liang Jensen, S.; Norheim, N. ... Forbech Vinje, H. (2016): «Service user involvement enhanced the research quality in a study of interpretative phenomenological analysis – the power of multiple perspectives». *Journal of Advanced Nursing*, 73 (1), 265–278.
- Schrank, B. & Wallcraft, J. (2009): «Good practice guidance». I Wallcraft, Shrank, B. og Amering, M. (eds.): *The Handbook of Service User Involvement in Mental Health Research*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Strier, R. (2007): «Anti-Oppressive Research in Social Work: A Preliminary Definition». *British Journal of Social Work*, 37, 857–871.
- Tew, J. (2008): «Researching in Partnership. Reflecting on a Collaborative Study with Mental Health Service Users into the Impact of Compulsion». *Qualitative Social Work*, 7(3), 271–287.